

WANG YU

Ötvenhatról kínai szemmel

Wang Yu, a Pekingi City Egyetem (Beijing City University) docense, a közigazgatási tudományterület kutatója. 1984-ben a Fővárosi Tanárképző Egyetemen szerzett diplomát. Szakmai látogatást tett az Egyesült Államokban, Magyarországon és a kínai Hongkongban.

Az ötven évvel ezelőtt Magyarországon lezajlott események előzményeinek elemzéséhez figyelembe kell venni a XX. század közepének hidegháborús helyzetét és az akkori nemzetközi kommunista mozgalom alkotta nemzetközi történeti hátteret is. Magának az eseménysornak és következményeinek fontos tanúsága, hogy az állami függetlenség, a nemzeti szabadság, a különböző nemzetiségek kölcsönös tiszteletben tartása fontos alapja mindegyik ország társadalmi felvirágzásának, gazdasági fejlődésének és az életszínvonal fenntartásának.

Egy tudós mondta egyszer: azon óriási hiba, amelyet az elhibázott politikai filozófia és gyakorlat eredményez, csak hosszú idő és fájdalmas tapasztalatok révén válik nyilvánvalóvá. Ennek következtében az emberiség civilizációjának fejlődését mindig hibakövetés, szabotálás és fájdalmas áldozat kíséri. A történelem olyan, mint egy nagyméretű olajfestmény, amely, ha közelről nézzük, az olaj és a vászon egyenetlenségeit is megmutatja, viszont ha messziről nézzük, gyönyörködhetünk a színes, szép tájban a képen. Fél évszázad múltán, a messzi Keletről mi is visszaemlékezünk az 1956-os magyarországi eseményekre. Ezen történések a második világháborút követő hidegháború során, a XX. századi nemzetközi kommunista mozgalom rendkívül fontos időszakában zajlottak. Fél évszázada az egész világon, természetesen

Magyarországon is, vita folyik az 1956-os magyar eseményekről. Más és más vélemény hangzik el róluk nézőponttól függően, de abban sokan megegyeznek, amit Kádár János is mondott 60. születésnapján, évtizedekkel az eseménysort követően: az nem volt más, mint a nemzet tragédiája. Az azóta eltelt hosszú idő alatt az országban reformok zajlottak, sok résztvevő rehabilitációja megtörtént, a politikai rendszer megváltozott. Ami régen titoknak minősült, mára már nem az. A történetek tanúságai nyomán, más szemszögből ugyan, de manapság újból méltatjuk ezt az eseménysort, ami hasznos nemcsak Magyarországnak, Kelet-Európának, hanem a kelet-nyugati kapcsolatok fejlődésének és a kommunista mozgalom történeti összefoglalásának, a harmonikus világ felépítésének, az emberiség fejlődésének is.

Azonban a tragédia az tragédia. Ne bocsátkozzunk feltételezésekbe, mert a történelmet nem lehet megismételni. Ma nekünk az a fontos, hogy józanul felismerjük az események véletlenségét és elkerülhetetlenségét. A magyarországi 1956-os események előzményeit és következményeit elemezve kiderülhet számunkra, hogy a kommunista pártnak, mint forradalmi pártból lett kormányzó pártnak, hogyan kell elrendeznie nemzetközi, illetve hazai viszonyait más pártokkal, az állam szervezetével, valamint néppel, továbbá láthatjuk az eseményeknek

az elmúlt 50 év alatt a kelet-európai országokra tett hatását is.

Az 1956-os események előzményei

A második világháború után Magyarországon a szocialista rendszer vált uralkodóvá a következő tényezők miatt: a Szovjetunió szocialista tábornok akart létrehozni a kelet-európai országokból és bonyolult kapcsolatok voltak a magyar kommunista párt és a szovjet kommunista párt között. Magyarország majdnem egészen átmásolta a sztálini modellt saját gyakorlatába, elnyomta az eltérő véleményeket a párton belül, korlátozta a polgárok jogait, a nép akarata és az ország lehetőségei ellenére gyors ütemben fejlesztette a nehézipart, kényszerűen végrehajtotta az agrár-kollektivizálást és ideológiai monopóliumot gyakorolt. Miután Sztálin személyesen aláírta a Magyar Dolgozók Pártja Központi Bizottságának tagja, Rajk László elleni ítéletet, fokozatosan kialakult Rákosi Mátyás személyi kultusza és a diktatórikus hatalom, ezzel egyidejűleg a néptömegek elégedetlensége is napról napra fokozódott. Sztálin halála után 1953-ban Nagy Imre miniszterelnöki posztot töltött be, Rákosi azonban tovább maradhatott a párt első titkári beosztásában. Mivel a két vezető személyiség közötti ellentétek egyre jobban kiéleződtek, 1955-ben a Szovjetunió nyomására Nagy Imrét kizárták a párt politikai- és központi bizottságából, felmentették a miniszterelnökség alól és megfosztották minden tudományos címétől. 1956 júniusában a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottságának sürgős értekezletén a Szovjetunió javaslatára Rákosi „betegsége” miatti nyugállományba vonulásáról döntöttek, utódjául pedig a Rákosi-klikk tagját, Gerő Ernőt jelölték. Az ezt követő pártkongresszuson Kádár Jánost választották a párt Központi Bizottságának titkárává.

Mindezek a történések alapot szolgáltattak az események kitöréséhez.

Az események és közvetlen hatásuk

1956 októberében a Párt tiszteletteljes temetést rendezett a Rákosi-klikk által halálra ítélt Rajknak, és a néptömegek felszólítására helyreállította Nagy Imre párttagságát. Nemsokára, október 23-án budapesti egyetemisták és lakosok, több mint 20 ezren, tüntető felvonulást tartottak a demokráciáért és a szovjet hatalom ellen. Aznap este fegyverek ropogtak a Magyar Rádió épülete előtt, kitört a tömegzavargás. 24-én hajnalban a Párt Központi Bizottsága felmentette Hegedűs Andrászt a miniszterelnökség alól, és helyére Nagy Imrét állította, míg Gerő továbbra is maradt a párt első titkára. 24-én reggel pesti utcákon szovjet tankok gördültek végig. Az állami rádió két rendeletet hirdetett ki: tilos a tömeggyülekezés, illetve behívják a szovjet csapatokat a közrend helyreállítására. Valójában a szovjet katonák már a magyar kormány hívása előtt megérkeztek Budapestre. Az akkori miniszterelnök, Hegedűs András önéletrajzában azt írta: a segítséget kérő iratot október 26-án én írtam alá, de akkor már fel voltam mentve. A szovjet katonai beavatkozás erős ellenállásra talált a magyar nép, és a Nagy Imre vezette kormány részéről egyaránt. Október 30-án a Szovjetunió kormánya közzé tette nyilatkozatát a Szovjetunió és a többi szocialista ország közötti barátság és együttműködés további erősítésének és fejlesztésének alapjairól. Ebben többek között az állt: tekintetbe véve, hogy a szovjet katonai egységek további magyarországi tartózkodása ürügyül szolgálhat a helyzet még nagyobb kiéleződéséhez, a szovjet kormány utasítást adott katonai parancsnokságának, hogy vonja ki azokat Budapestről, amint ezt a magyar kormány szükségesnek tartja. Ugyanakkor a

szovjet kormány kész a megfelelő tárgyalásokat megkezdeni a Magyar Népköztársaság kormányával és a Varsói Szerződés többi tagállamával a szovjet csapatok magyarországi tartózkodásának kérdéséről. Ennek ellenére október 31-én a Szovjet Kommunista Párt Elnöksége elhatározta újabb szovjet katonai alakulatok bevonulását Magyarországra. Nagy Imre nyomatékosan követelte a szovjet csapatok azonnali visszavonását, és kijelentette, hogy a magyar kormány azonnal kilép a Varsói Szerződésből. November elsején Kádár Jánost és Münnich Ferencet a Szovjetunióba hívták, ahol új magyar kormányt alakítottak a Nagy Imre-kormányval szemben, amely együttműködő volt a szovjet katonai erők bevonulásában Magyarországra. Nagy Imrét ellenforradalmárnak bélyegezték, és eltávolították a miniszterelnöki székből.

Az 1956-es események távolabbi előzményei

A magyarság az idegen agresszorok ellen, nemzeti függetlenségért és szabadságért harcoló nemzet volt történelme során. A XVII. században kiűzte a török hódítókat az országból, 1848-ban megindította a szabadságharcot. Mindezek ragyogó fejezeteket nyitottak a magyar népnek a nemzeti függetlenségért vívott történetében. Az 1956-os események is ezen nemzeti szellemben következtek be.

A második világháborút követően a világban két fő tábor alakult ki: a kapitalista tábor, élén az Egyesült Államokkal, és a Szovjetunió vezette szocialista tábor, s ezzel két pólusa lett a világnak a hidegháború időszakában. Az 1956-os eseménysor és a magyar nép további ellenállása, amelyet a hidegháború körülményei között a nemzeti függetlenség és szabadság eléréseért és megvédéséért tanúsított, a következő öt fő okból indult ki:

1. A hidegháború időszakában meglévő hegemon nagyhatalmak. A világháború befejezése után eltelt tíz esztendő folyamán az USA és Szovjetunió vezette hidegháború fokozatosan élesedett. Kezdetben a hidegháború csak a kapitalizmus és marxizmus között folytatott ideológiai harc és konfliktus következménye, illetve a kapitalizmus és szocializmus, e két politikai és gazdasági rendszer közötti küzdelem volt. Azonban a két szuperhatalom a hidegháború kiterjesztése során, saját befolyásának fenntartása és szélesítése érdekében lábbal tiporta a nemzetközi politikai játékszabályokat, elfedve külpolitikájuk igazi célját és igényeit. A jaltai és a potsdami konferencián tulajdonképpen a „világbéke és nyugalom megvalósítása” ürügyén elosztották a háború eredményeit, meghatározták a kétpólusú világrendszert, mintegy meghúzva uralmuk határait. A hidegháborúnak, az erőfölény hosszan tartó harcának fő színtere mindig Európa volt. Az USA erős nyomásgyakorlással tartotta fenn befolyását, megnyirbálta más országok szuverenitását, saját akaratát kényszerítve rájuk. A Szovjetunió sem maradt el mögötte ebben: ideológiai köntösbe burkolva valósította meg ugyanezt.

Az 1956-os események előtti tíz évben történtek: a NATO bővítése, Nyugat-Németország amerikai felfegyverzése, a Szovjetunió és Jugoszlávia konfliktusa, a Varsói Szerződés létrehozása, mind objektív hajtóereje volt a magyarországi eseményeknek. E folyamatban a Szovjetunió egyre jobban fokozta beavatkozását és erőltette a szovjet modellt a kelet-európai országokban, így egyenlőtlen viszony alakult ki a szovjet párt és a kelet-európai pártok között.

2. Sztálin diktátori uralma és Hruscsov politikai irányváltása. Az egyre hevesebb hidegháború ösztönözte a Szovjetuniót a katonai és nukleáris versengésre az USA-val szemben. Sztálin személyi kultuszából elkerülhetetlenül dogmatizmus született.

A Magyar Tanácsköztársaság megalakulása idején már Lenin is figyelmeztetett: „A magyarországi forradalom különleges körülményei között változtatás nélkül és teljesen követi Oroszországunk politikáját, ami hibákat eredményezhet”. Mivel a szocializmus építése különböző adottságok között folyt, annak feltételei és formái is különbözőek átmenetileg, ami természetes – mondta Nagy Imre. Azonban 1947 után a Szovjetunió saját modelljét kényszerítette rá a kelet-európai országokra, erőszakosan megváltoztatta azok népi demokratikus rendszerét, amely pedig eredetileg független volt a nyugat-európai parlamentáris demokráciától és a Szovjetuniótól is. Ezekben az országokban egypártrendszer, tervgazdaság és szocialista állami tulajdonlás érvényesült. Kiszorították Jugoszláviát a baráti országok sorából, politikai tisztogatást folytattak az igazságot és igazságtalanságot egy kalap alá téve. Diktátori stílust gyakoroltak, amivel meggyengítették a kormányzó párt népszerűségét. A SZKP XX. kongresszusa után Hruscsov külpolitikájában az enyhülés jelei mutatkoztak, amelynek nyomán a kelet-európai országok szabadabbnak érezhették magukat. Ugyanakkor a szovjetek egyes nemzetközi kérdések megoldásában tanúsított kiszámíthatatlan magatartása csökkentette a kelet-európai országok bizalmát. A sztálinista diktatúra és Hruscsov külpolitikai manőverei megrengették a gyenge alapra épült szocialista tábort.

3. Mao elnök mondta: a változás feltételeit a külső okok, a változás alapját pedig a belső okok képezik. A hidegháború idején a nagyhatalmi hegemonia, a Szovjetunió szocialista tábor fölötti önkényes politikája külső ok, a magyar vezetőségben született ellentmondások és szeparációk pedig belső okai az 1956-os eseménysornak. A Rákosi–Gerő klikk nemcsak a Szovjetunió parancsára tevékenykedett, hanem átvette a szovjet diktátori rendszert, akár egymás felőrlésében, a tisztogatásban, akár igazságtalan börtön-

büntetések kiszabásában is. A „Rajk-per” veszélyeztetett minden magas rangú politikust, ami semmi más nem volt, mint tisztogatás. A Magyar Kommunista Párt átszervezése és Nagy Imre tragikus sorsa azt tükrözte, hogy egy belső ellentéttekkel küszködő és egy másik ország parancsára cselekvő kormány nem képes elhárítani a tragédiát, ami előbb vagy utóbb, de mindenképpen megtörténik.

4. Hazai társadalmi megrázkódtatások és nyugtalanságok. Az 1956-os eseménysor azért is vett tragikus végkifejletet, mert sok-sok kapcsolódó probléma és ellentmondás mögött az emberek gyanították az igazságot.

5. A sikertelen gazdasági gyakorlat élezte a társadalmi ellenmondásokat. A szocialista tábor megalakítása eredményeként a Szovjetunió a saját gazdasági modelljét ráerőltette a kelet-európai szocialista országokra. A KGST-ben a Szovjetunió a „nemzetközi munkamegosztás” eszközeként vezényelte és korlátozta a tagországok fejlődését, azonban a szovjet modell szerint a hazai adottságok között nem lehetett a tagországok saját gazdaságát eredményesen fejleszteni. Az így létrejött mesterséges elmaradottság, a nép elszegényedése kiélezte a társadalmi ellentéteket, ennek következtében fellángolt a kormánnyal és a Szovjetunióval szembeni ellenszenv.

1956 újraértékelt történelmi jelentősége

Ne feledjük el a történelmet, hiszen az a jövő tanítója. Lényegében ahhoz, hogy helyesen és pontosan megismerjük a mai helyzetet és elkerüljük az újabb hibákat, józanésszel kell kritizálni és összefoglalni a történeteket. A következő tanulságokat foglalhatjuk össze:

1. Az 1956-os események során Magyarország saját szuverenitása érdekében

súlyos áldozatokat hozott. A szovjet hegemóniával való szembenállásban a magyar eseménysor nem az egyedüli volt. A nyolc évvel korábban történt a jugoszláv–szovjet konfrontáció, az 1956-ban, Poznanban kitört lengyel események, az 1968 tavaszán Csehszlovákiában Prágában történtek mind ellenállásnak tekintendők, más-más mértékben és formában. A hidegháború idején a Szovjetunió a maga javára korlátozta a kelet-európai országok szuverenitását és brutálisan beavatkozott azok belügyeibe. Az 1956-os esemény leglényegesebb célja volt a szembeállítás azzal, hogy a Szovjetunió felszabadító úrként fitogtatta hatalmát és beavatkozott Magyarország belügyeibe. Az, hogy ezen óhaj megvalósítására a kelet-európai országok között mikor, milyen mértékben és melyik országban tör ki valamilyen esemény, váratlan és véletlen tényezőkön is múltott, de az biztos, hogy egy szuverén ország saját függetlenségéért mindenképpen áldozatosan harcol. Talán másként is alakulhatott volna a helyzet, ha a második világháború után a magyar nép maga választhatott volna utat a hazai adottságoknak megfelelően, és közben a Szovjetunió hegemon nyomása nem fokozódott volna. A szovjet és a magyar kormány az események előtt nem ismerte fel helyesen az országban meglévő ellentételeket, és nem ismerte fel pontosan az eseményeket sem, képtelen volt azokat megakadályozni. Sőt, az azt követő években mindig vita volt a rendezés mikéntjéről. Az események idején sem a magyar, sem a szovjet vezetés nem tudott időben döntést hozni, ami még nagyobb áldozatokba kergette a népet. Az állam szuverenitásának megvédelmezéséért fizetett áldozat ismeretében átgondolandó, hogy egy kormányon lévő pártnak hogyan kell jó kapcsolatot fenntartani a közvéleménnyel és biztosítani a nép érdekeit az államközi, illetve a pártközi viszonylatok kezelésében.

2. Az 1956-os eseménysor figyelmeztette a kommunista mozgalmat az önkritikára.

A Kínai Kommunista Párt és a Szovjet Kommunista Párt között folytatott vitában feltűnt a mozgalmon belüli kritika, miközben pontosan akarták volna értelmezni: Mi a szocializmus? Mi a kapitalizmus? Mi a marxizmus? Mi a hegemonizmus? Mi a revizionizmus? Az 1956-os események nemcsak megrendítették a szocialista tábort, hanem a szocialista országok kormányzó pártjait is mélyenszántó önkritikára készítették. A magyar események ideje alatt Liu Shao-qi kínai államfő a Szovjetunióba látogatott és a szovjet vezetőket kérdőre vonta, hogy Sztálin időszakában a Szovjetunió vajon követett-e el nagy hatalmi sovíniszta és nacionalista hibákat, amelyek következtében elindultak a magyarországi események. Liu Shao-qi tolmácsolta Mao elnök véleményét is, amely szerint a szocialista országok között is kell érvényesíteni a békés egymás mellett együttélés elveit. Felhívta a szovjet vezetők figyelmét arra, hogy ha a Szovjetunió nem vonja ki csapatait Magyarországról, akkor Magyarország valószínűleg kivonul a Varsói Szerződésből. A Szovjetunió kormánya a normális kapcsolatok fejlesztését hangsúlyozta a kommunizmus-mozgalomban részt vevő pártok és államok között. A nyilatkozat ellenére másodszor is kivezényelte csapatait a szovjet kormány, ami annak az átgondolására készítette a szocialista tábor tagországait és Kínát, hogy mint kormányzó párt hogyan tudja megvédelmezni az ország szuverenitását és önbecsülését, hogyan lehet sikraszállni a békés egymás mellett élés elvéért a szocialista országok között, hogyan kell a kommunista mozgalom fejlődését helyes irányba tenni.

3. Az 1956-os eseménysor megindította a szocialista gazdaság új fejlesztési útjainak keresését. A második világháború óriási gazdasági kárt okozott a kelet-európai országoknak, de azt követően a Szovjetunió máris saját gazdasági rendszerét erőltetette a szocialista tábor tagországaira. Bizonyos értelemben a jugoszláv–szovjet konfliktus és

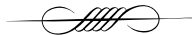
a poznavi esemény sorra irányuló akaratot fejeztek ki, hogy minél gyorsabb ütemben fejlesztesse minden ország a saját gazdaságát. Az 1956-os események után a Kádár-kormány is megkezdte az útkeresést a szocialista gazdaság fejlesztésére, tovább folytatta a kísérletezést a szocialista gazdaság építésére. „Aki nincs ellenünk, az velünk van” – ez a kádári kifejezés nagy mértékben enyhítette az 1956-os eseményekből származó társadalmi ellentéteket és konfliktusokat. A magyar kormány később kis lépésekben, lassan, de biztosan reform-politikát hajtott végre. Felismerték azt az igazságot, hogy a fejlődés mindenképpen reformok talaján megy végbe.

Az 1956-os esemény a magyar nép tragédiája, de az általa szolgált eszme vérpezsdítő és hősiesség. 50 év után a történetekre visszatekintve azt látjuk, hogy a magyar nép feláldozta ma-

gát a szovjet nagyhatalom erőszakos külpolitikájával szemben. Az esemény sor a kezdetét jelentette a szocialista országok reformjának. Minden kormány célkitűzései között kellene szerepelnie a gazdasági fejlődésnek és az élet színvonal emelkedésének. Ami tapasztalatot a fejlődés útjának kutatásában egy-egy állam szerzett, az az emberiség közös és értékes tanulsága. A hősiesség 1956-os események felvilágosítottak bennünket annak igazságáról, hogy az ország függetlensége, a nemzeti szabadság, a nemzetek közötti kölcsönös tisztelet kulcsfontosságú alapja a gazdaság fejlődésének, az életszínvonal emelésének és a társadalom felvirágoztatásának.

NYÁRS ANNAMÁRIA

A mohácsi csata emlékművei a városban

Köztudottan sorsfordító volt hazánk történelmében a Mohácsnál 1526. augusztus 29-én vívott csata. A magyar sereg a rövid küzdelemben, mindössze másfél óra alatt a számbeli fölényben lévő török sereg martalékává lett. Az alábbiakban a történelmi esemény áldozatainak tiszteletére emelt illetve épített emlékműveket mutatom be felállításuk időrendi sorrendjében.

1. Az első megemlékezés

A csatáról elsőként Esterházy Pál pécsi püspök (1780–1799 között állt az egyházmegye élén) emlékezett meg az 1790-es évek végén. Ő a mai Belvárosi Római Katolikus Templom (épült 1766–1790-ig copf stílusban) bejárata fölül kőreliefet helyezett. A relief II. Lajos király lezuhanó alakját ábrázolja. (1. kép)

2. A Csatatéri Emlékkápolna (2. kép)

A második megemlékezés a XIX. század elején történt, a Csatatéri Emlékkápolna megépítésével. A kápolna létrejöttét Makay György egykori mohácsi plébános szorgalmazta. Ő ugyanis „*egy tulajdonát képező kertet végrendeletileg utódainak hagyott örökös haszonélvezetül, azon föltétellel, hogy kötelesek minden*